

CUMHURİYET DÖNEMİNDE SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜN GÖSTERGESİ OLARAK TİYATRO

Hanife Nâlân GENÇ¹

ÖZET

Türk Tiyatrosu Tanzimat Tiyatrosu, Meşrutiyet Tiyatrosu ve Cumhuriyet Tiyatrosu olarak üç bölümde değerlendirilebilir. Bu dönemlerin ilki 1839-1908 tarihleri arasını, ikincisi 1908-1923, sonuncusu da 1923'den günümüze kadarki süreci imler. Toplumun düşünce yapısı ve yaşam biçimi, kültürü, batılılaşma anlayışı, sanat ve sanatsal türlere getirilen sansür ve denetim, özgürlükçü ortam, millileşme gibi kavramlar bu dönemlerin belirleyici etkenleri olmuş ve ait oldukları dönemin toplumsal, siyasal, yönetsel, sanatsal ve kültürel anlayışını yansıtmışlardır. Bu dönemler içinde Cumhuriyet Tiyatrosu, Atatürk ve onun ortaya koyduğu ilke ve uygulamalar ışığında gelişmiş ve yeni bir boyut kazanmıştır. Yalnızca bir devlet adamı değil, aynı zamanda gerçek bir sanat adamı olan Atatürk'ün sanat, sanatçı ve tiyatroya olan yaklaşımı ve desteği ile Türk Tiyatrosunun karşı karşıya olduğu engeller ortadan kaldırılmış ve tiyatronun bir kamu hizmeti olduğu bilinci oluşturularak çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada önemli bir ölçüt olduğu ortaya konulmuştur. Atatürk'ün tiyatroya kazandırdığı önemli yeniliklerden birisi de Türk kadınının sahnede yer alması ve sesini duyurabilmesine olanak sağlamasıdır. Türkiye'nin ilk dramaturgu olarak kabul edilen Atatürk'ün tiyatro anlayışı üç temel esasa dayanır. İlki halkı eğitmek, ikincisi kültür düzeyini yükseltmek, sonuncusu ise milli tiyatronun gelişimini sağlamaktır. Atatürk döneminde tiyatronun öncelikli amacı eğitimidir. Tiyatronun bir memleketin kültür seviyesinin aynası olduğuna inanan Atatürk bu sanat dalını devlet eliyle destekleyerek kamu hizmeti kapsamında ele alınmasını sağlamıştır. Bu kapsamda Atatürk döneminde belediyelerin tiyatro binası yaptırma ve topluluk bulundurma, Türk Güzel Sanatlar Birliği'nin kurulması, halkevlerinin tiyatro kollarının çalışmaları, tiyatro meslek okulunun açılması, yeni kurumlar ve tiyatro topluluklarının kurulmasına ek olarak devlet tiyatrosu ve konservatuarının etkinlikleriyle Türk Tiyatrosu gelişmiş ve Atatürk'ün önderliğinde günümüzdeki konumunun temelleri atılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Atatürk, Atatürk Dönemi, tiyatro, Cumhuriyet Tiyatrosu, güzel sanatlar.

¹ Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, ngenc@omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-2345-6789.

THE THEATER AS THE INDICATOR OF SOCIO-CULTURAL CHANGES AND TRANSFORMATIONS IN TURKEY DURING THE REPUBLIC PERIOD

ABSTRACT

Turkish theatre can be considered as Tanzimat Theatre, Constitutional Theatre and Republic Theater in three sections. The first of these periods covers the period from 1839 to 1908, the second from 1908 to 1923 and the last from 1923 to the present. Concepts such as lifestyle and mindset of society, culture, westernization, censorship and control brought to art and artistic genres, libertarian environment, nationalization have been the determining factors of these periods and they reflected the social, political, administrative, artistic and cultural understanding of the period to which they belong. Within these periods, the Republic Theater developed and gained a new dimension in the light of Atatürk and his principles and practices. Not only a statesman but also a real art man, with the approach and support of Atatürk to the art, artist and theater, the obstacles faced by the Turkish Theater have been removed and by creating awareness that theater is a public service, it has been demonstrated that it is an important criterion in reaching the level of contemporary civilization. One of the important innovations that Atatürk has brought to the theatre is that he enabled Turkish women to take part in the stage and make their voice heard. Atatürk's understanding of theater, who is regarded as Turkey's first dramaturge, is based on three basic principles. The first is to educate the public, the second is to raise the level of culture, and the last is to develop the national theater. The primary aim of the theater during Atatürk's period is education. Believing that theater is the mirror of the cultural level of a country, Atatürk ensured that this branch of art was supported by the state and covered in the scope of public service. In this context, during the period of Atatürk, in addition to the construction of a theatre building by municipalities and having troupes, the establishment of the Turkish Fine Arts Union, the work of the theater branches of the community centers, the opening of the theater vocational school, the establishment of new institutions and theatre communities, Turkish Theatre was developed with the activities of the State Theatre and conservatoire and the foundations of today were laid under the leadership of Atatürk.

Key Words: Atatürk, Atatürk Period, theater, Republic Theater, fine arts.

1.Giriş

İnsanlık tarihinde 2500 yıllık bir geçmişe sahip olan tiyatro Eski Yunandan Mısır'a, Babil'den Suriye'ye ve Anadolu'dan Kıbrıs'a kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılır. Başlangıçta kimi şöenler, kutlamalar, dinsel gerekçeler ve/veya gereksinimlerle doğan sonrasında arınma, öykünme, canlandırma ve benzetmelerle gelişen bu sanat dalı bünyesinde dans, yazın ve plastik sanatları bulunduran bir nitelik taşır. Esslin, dram sanatını "görselliğe ulaştırılmış bir anlatıdır, zaman içinde hareketlendirilmiş bir resimdir." (1996: 31) diyerek tanımlamaktadır. Bu tanım tiyatro sanatının hem pek çok sanat dalıyla etkileşim içinde olduğunu hem de onlarla güçlendiğini vurgulamaktadır. Tiyatro gerek yazılı bir metin gerekse gösterime dayalı olmasıyla resim, heykel, mimari, müzik, dans, yazın gibi alanlarla yakın ilişki ve etkileşim halindedir. Örneğin, sahne ile görselliği güçlendirirken müzikle işitselliği, yazınla dinsel ve/veya dil dışı göstergeleri buluşturur. İnsan doğasında olan birlikte yaşam ve korunma gereksinimi, doğal yaşamı paylaşma ve bu yolla ortak güç birliği yaratma ereği tiyatroyu birey yaşamında daima var etmiştir. İnsana insanı dolaysızca göstermeyi amaçlayan tiyatro Bonnefoy'un ifade ettiği gibi "insanın kendini yine kendisine göstermesidir." (1996: 149).

Tiyatronun eğlence, kutlama, haberleşme, oyun gibi amaçları olsa da insanları eğiten, eğitirken de onlara farklı insan görünümleri sunan bir yaşam olgusudur. Yunancada "thastai=görmek'ten doğan sözcük ve thatron=genel görünüş" (Marlali, 1993: 127) anlamına gelmektedir. Tiyatronun genel görünüş anlamını öne çıkartan "seyretmek anlamındaki theaomai" (Nutku, 1989: 40) kavramı temel olarak bir durum ya da olayın canlandırılması anlamını güçlendirir. Değindiğimiz gibi insanı insana anlatan bu sanat dalı yaşanmış ya da yaşanması olası olayların sahnede canlandırılmasıdır. Öykünme, benzetme ve canlandırma ilkelerini ışık, müzik, efekt ve dekor gibi bileşenlerle buluşturan tiyatro bu şekilde yaşam bulur. Tiyatro sosyal ve bireysel yönüyle insanı ruhsal ve ahlaki açıdan irdeler. Zamana koşut olarak gelişen ve içinde bulunduğu çağa ayna tutan tiyatro insan yaşamının bir kılavuzudur adeta.

Sahne sanatları içinde yer alan tiyatro ve bu kavramın anlattıkları Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir. Toplumsal, siyasal ve kültürel değişim ve gelişmelere koşut olarak tiyatro belli görünümlerle toplum ve birey yaşamını etkilemiş hatta yönlendirmiştir. Bu sanat dalının gelişimi ve toplumda üstlendiği işlevde başta yönetsel olmak üzere siyasal, kültürel ve toplumsal nedenler etkili ve belirleyici olmuştur. Tiyatro Türk toplumunda da diğer toplumlardakine benzer şekilde temellenmiştir. Tarih öncesi kimi ritüeller, ayin ve dini törenler yanında masal, destan, efsane gibi türler de Türk tiyatrosunun şekillenmesinde etkili olmuştur. Türk tiyatrosunun en tipik özelliği folklorik bezemlere sahip olmasıdır. Bu örnekler Köy Tiyatrosu, Karagöz, Meddah, Orta Oyunu ve kukla gibi isimlendirmelerle varlığını hala sürdürmektedir. Türk toplumunda Hacivat-Karagöz, ortaoyunu, tulûat gibi geleneksel türlerle özdeşleşen tiyatro belli dönemlere göre kazandığı özelliklerle anılmış ve anlamlandırılmıştır. Türk toplumunda tiyatro Batılılaşma dönemine kadar anılan türlerle vazgeçilmez eğlence aracı olmuştur. Çünkü geleneksel seyirlik oyunların çıkış noktaları güldürüdür. Tulûat tiyatrosu ya da seyirlik oyunlara dayanan bu

türlerden metinli tiyatroya geçiş, XIX. Yüzyılda gerçekleşmiştir. Geleneksel orta oyununun devamı niteliğinde olan bu tiyatro halkın büyük beğenisini kazanmış, ilgisini çekmiştir. Halkın ortak malı sayılan ve doğaçlamalara dayanan geleneksel örnekler konuları belli olan kalıp sözlerle canlandırılır. Sözlü ve sözsüz olarak ikiye ayrılan seyirlik oyunlar izleyiciye bir moral ders vermeyi amaçlarken onu güldürerek, eğitir.

İsminin imlediği gibi sözsüz oyunlar sözsüz/konuşmanın olmadığı oyunlardır. Bunlara, cambazlar, ateşbazlar, dansçılar, gözbağcılar örnek verilebilir. Sözsüz oyunlara hayvanlarla veya fişeklerle yapılan gösteriler ve güç gösterileri dâhil edilebilir. Dramatik özellikleriyle sözsüz oyunlardan ayrılan sözlü oyunlar onlar kadar çeşitli olmamakla birlikte ortaoyunu, Karagöz ve kukla, tulumcu ve savaş oyuncularını gibi türleri kapsar. Tarihteki bir olaya ya da kurmaca bir öyküye dayanan sözlü oyunlar öykünme üzerinde temellenirler. Müzik, dans, şarkı, şaklabanlık ve soytarılık gibi öğelerin iç içe geçtiği bu oyunların bir başka niteliği de söyleşimlerin karşıtlıklar üzerine kurulmasıdır. Buna Hacivat'la Karagöz, Pişekâr'la Kavuklu arasındaki konuşmalar örnek verilebilir. Hokkabazlık, göz bağcılığı, çengiler, köçekler ve curcunabazlar da dramatik özellik gösteren sahne danslarındandır.

Batı tarzı tiyatro anlayışının gelişimine kadar Türk tiyatrosu geleneksel öğelerin etkisi altında gelişim göstermiştir. Geleneksel Türk Tiyatrosu Karagöz, Ortaoyunu, meddah, köy seyirlik oyunları, kukla ve çengi türlerini içeren ve geleneksel seyirlik özelliği gösteren türlerdir. (Nutku, 1972: 434). Temeli güldürüye dayanan bu türler sözlü geleneğin ürünleridir. Türk Yazını'nda ilk yazılı tiyatro örnekleri Tanzimat dönemine denk gelir. Türk dramatik sanatını etkileyen iki olgudan biri İslam diğeri Batılılaşma hareketidir. Bu dönemden önce Türk köylüsünün seyirlik oyunlarında toplum yaşamının ve kültürünün etkisi duyumsanırken, Tanzimat'la birlikte Batılılaşma olgusu ön plana çıkmıştır. Türk Tiyatrosu dört aşamalı bir gelişim göstermiştir. Bunlardan ilki içinde seyirlik oyunların yer aldığı Köylü Tiyatrosu geleneğidir. Diğeri Karagöz ve Ortaoyunu gibi Geleneksel Halk Tiyatrosu türlerini oluşturan örnekleri içeren Halk Tiyatrosudur. Halktan kişilerin halk için yaptığı bu tür XIX. Yüzyılda Batı Tiyatrosu'yla birleşerek Tuluat Tiyatrosu'nun oluşumuna kaynaklık etmiştir. Bir diğeri tür Saray Tiyatrosudur. Osmanlı döneminde bu sanatın gelişmesinde veya benimsenmesinde saray ve onun çevresinin olumlu yönde etkisi olmuştur. Bu oluşumun sonuncusu olan Batı Tiyatrosu ağırlıkla İstanbul çevresinin yani belli bir kesimin tiyatrosu olmuştur. Bu dönem tiyatrosu aydınlar ve halk için farklı anlamlar taşır. Tiyatro halk için sıradan bir eğlence, aydınlar içinse özel bir sanat dalı anlamı taşır.

Bu gelişimlere koşut olarak Türk Tiyatrosu Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Tiyatrosu olarak üç bölümde incelenebilir. 1839-1908 yıllarını kapsayan Tanzimat Tiyatrosu (And, 1972), 1908 ile 1923 yıllarını kapsayan Meşrutiyet Tiyatrosu (And, 1971) kendine özgü nitelikleriyle dönemin sanat anlayışını yansıtan bir nitelik taşırken, Cumhuriyet'in ilanını başlangıç sayan ve günümüze kadar gelen Cumhuriyet Tiyatrosu onlardan önemli ölçüde ayrılan özelliklere sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'ya açılmasında siyasal ve kültürel açıdan önemli bir etkiye sahip olan Tanzimat, dönemin tiyatro anlayışında da önemli bir referans olmuştur. Sosyal yaşamın her

alanında hızla yayılan batı tarzı düşünce ve yaşam biçimi dönemin tiyatro anlayışında özellikle padişahların bu sanat dalına getirilebilecek eleştirilere karşı bir duruş sergilemeleriyle baskın bir şekilde duyumsanmıştır.

Batılılaşmanın başladığı Tanzimat Döneminde tiyatro binalarının açılması yanında oyunların Türkçe oynanması, Türk oyuncu ve yazarlarının bu sanat dalında seslerini duyurabilmelerine olanak sağlamıştır. Osmanlı sultanları, Tanzimat dönemi tiyatrosunun gelişimi için çeşitli ödenekler ayırmışlardır. Her ne kadar Tanzimat Dönemi'nde II. Abdülhamid'in tiyatro sanatına getirdiği sansür sekte vursa da Meşrutiyetin tiyatro sanatı anlayışını biçimlendirmekte önemli bir işlev kazanmıştır. Öte yandan, Meşrutiyet döneminin en belirgin yanı Tanzimat dönemiyle Cumhuriyet dönemi tiyatrosu arasında köprü görevi görmesidir. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile özgürlükçü düşüncenin sonucu olarak özellikle de Namık Kemal'in Zavallı Çocuk ve Vatan yahut Silistre (Ertuğrul, 1975: 73) gibi oyunlarının sahnelenmesiyle belli oranda bir canlılık kazanmışsa da bu durum uzun soluklu olmamıştır. Çünkü meşrutiyetin ilan edilme coşkusu sönmüş bir grup aydın dışında tiyatroyla doğrudan ilgilenen kalmamıştır. Yine de mezunları arasında pek çok ünlü ismin bulunduğu Dârülbedâyi'nin kurulması için Fransız tiyatro adamı André Antoine yurda davet edilmiş, çalışmalara hız verilmiştir. Bu okul müzik ve tiyatro olmak üzere iki alanda eğitim vermiştir. Kurucusunun yabancı olmasından dolayı özellikle de tiyatro alanında komedi, trajedi ve dram sınıfları oluşturularak eğitim verilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine ülkesine dönmek zorunda kalan Antoine'ın gidişinden sonra kurum bir okuldaki ziyade çeşitli vesilelerle temsiller veren bir topluluğa dönüşmüştür. Kurumun eğitim etkinlikleri canlandırılmaya çalışılsa da müzik bölümünün kapatılmasının önüne geçilememiştir. Buna karşın tiyatro bölümü için ümit verici gelişmeler olmuştur. Başlangıçta özellikle Fransız yazarların tiyatro oyunları sahnelenirken, zamanla yalnızca Türkçe oyunlar değil Türk kadını da sahnede yerini almıştır. Bilindiği gibi Dârülbedâyi'de başlangıçta bayan öğrenciler yalnızca Hıristiyanlardan oluşmuş, ilk Müslüman Türk kadın tiyatro oyuncusu Afife Jale olmuştur. (And, 1983a: 278). Tiyatro sahnesinde kadının özgürce yer alması pek de kolay olmamıştır. Gerçi bu durum henüz buna hazır olmayan koşullar nedeniyle Dâhiliye Nazırının emriyle Dârülbedâyi'ye olan ödeneğin kesilmesine yol açacaktır. (Ay, 1962: 19). Kurumun kapanmasına sebep olan maddi olanaksızlıklar, savaş ortamı ve disiplinsizlik gibi pek çok sorunun yanında bu da son yıkıcı darbe olmuştur. 1920 yılında Dârülbedâyi eğitim kurumu olma özelliğini yitirerek, çeşitli tiyatro oyunları oynayan bir topluluğa dönüşmüştür. Bu durumda Dârülbedâyi konservatuar niteliğini resmen yitirerek ödenekli bir Belediye Tiyatrosu hâlini almıştır. Türk tiyatrosunun gelişimde önemli bir kilometre taşı olan Dârülbedâyi Atatürk'ün çabasıyla 1926 yılı sonlarında belediyeye bağlı bir kuruluşa dönüşür. Dârülbedâyi'nin başına Muhsin Ertuğrul'un getirilmesiyle birlikte gerek işleyişinde gerekse sahnelenen oyunların niteliklerinde kurum yeni bir yapıya kavuşmuştur. Bu yıllardaki devlet adamlarının çabaları ve destekleri de Dârülbedâyi'nin gelişimine büyük katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda, belediye başkanı Muhittin Üstündağ, Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in isimleri anılmaya değerdir. 1930'lu yıllarda Dârülbedâyi halkın tiyatro yoluyla eğitilmesi noktasında epeyce yol kat etmiştir. Oyuncuların yurt içi ve dışı çıktıkları turnelerden elde edilen gelir de bunun açık göstergesi olarak değerlendirilebilir. Özellikle yurt dışındaki turneler ve gösterilen başarılar Türkiye'nin yurt dışında tanınırlığına

önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Basında da bu gelişmelere oldukça fazla yer verilmiştir. 1930'da Belediyeler Kanununa göre bazı değişiklikler yapılmış ve yasal olarak da belediyelere yalnızca tiyatro binası yapma değil aynı zamanda tiyatro topluluğu kurma düzenlemesi yapılmıştır. Böylece, belediyelere bağlı hale gelen tiyatrolar gerekli ödeneklerden de faydalanabilme olanağına kavuşmuşlardır.

Meşrutiyet Dönemi tiyatro sanatına yönelik en önemli gelişme tiyatronun devlet eliyle desteklenmesidir. Cumhuriyet Dönemi tiyatrosunun batılı anlamda kazandığı yeni anlayışla modern bir yapıya kavuşmasında Meşrutiyet Dönemi Tiyatrosu'nun katkıları yadsınamaz. (Öz, 2003). Özellikle Milli Mücadele döneminde gerek orduya maddi kaynak sağlamak gerekse halkın moralini yükseltmek için tiyatro oyunları sahnelenmiştir. Tiyatrosunun millileşmeye başlaması da bu yolla gerçekleşmiştir. Süslü'nün (1995) vurguladığı gibi çağdaşlaşmayı milli değerlerden ayrı düşünmeyen Atatürk için bunun tarih ile beslenen bir tabana oturtulmasına özen gösterilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosunu Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi tiyatro anlayışından ayıran en belirgin niteliği bu sanat dalının modern bir görünüm kazanmasıdır. Bu modernleşmeyi eskiyi tümüyle yok sayarak değil, onda bazı iyileştirmeler yaparak güçlendirmiş ve günün koşulları, ihtiyaçları ve beklentilerine uygun hale getirmiştir. Bu döneme damgasını vuran isimlerden biri olan Necip Fazıl Kısakürek yalnızca şiirleriyle değil, tiyatro oyunları da dönemin sanat anlayışına önemli katkılarda bulunmuştur. Şahin, yazarın tiyatrolarının, Türk edebiyatı ve tiyatrosunda önemli eserleri arasında olduğunu, özellikle 'Tohum' adlı eserinden elde ettiği deneyimle kaleme aldığı 'Bir Adam Yaratmak' adlı eserinin bu anlamda dönemin sanat anlayışını yalnızca olay örgüsüyle değil aynı zamanda yazarın bilinçaltı dünyasında yaşadığı düşünsel çatışmaları diyalog, monolog ve iç çözümlemeler vasıtasıyla izleyici ve okuyucuyla buluşturması bakımından da yansıttığına dikkat çeker. (2018: 865). Bu bakımdan halkın sözcüsü olur. Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosu belirttiğimiz gibi milli bir tiyatro anlayışını desteklediği için öncelikle halkın tiyatro ile bir bağ kurmasını önceliğine almış ve yeni oyun ve oyun yazarlarının desteklenmesini sağlamaya çalışmıştır.

2.Amaç

Cumhuriyetin ilan edildiği tarih olan 1923 yalnızca siyasi tarihin değişimini değil aynı zamanda sanat ve yazın çalışmalarının da yeni bir döneme geçişini ifade eder. Meşrutiyet Dönemi Tiyatrosunun bitip Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosunun başlamasıyla bu tarih Türk sanat, kültür ve yazınına yakından ilgilendiren yeni ve farklı bir dönemin başlangıç tarihidir. Atatürk'ün önderliğinde onun ilke, uygulama ve kararlarıyla Türk Tiyatrosu yeni bir boyut kazanmıştır. Atatürk Döneminde tiyatronun bir kamu hizmeti olduğu bilinci oluşturulmuş, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada sanat, kültür ve yazının oldukça önemli olduğu Atatürk'ün tiyatroya kazandırdığı yeniliklerle gösterilmiştir. Bu sanat dalının toplum ve birey yaşamında ne denli etkili ve yönlendirici olduğu pek çok uygulamayla gösterilmiştir. Atatürk Döneminde Türk kadınının sahnede yer alması ve sesini duyurabilmesine

olanak sağlanmış, Türk Güzel Sanatlar Birliği kurulmuş, halkevlerinin tiyatro kolları çalışmalar yapmış, tiyatro meslek okulu ve yeni kurumlar açılmış ve tiyatro toplulukları oluşturulmuş, devlet tiyatrosu ve konservatuarının etkinlikleri artırılmıştır. Bu çalışmanın öncelikli amacı Türkiye'nin ilk dramaturgu olarak kabul edilen Atatürk'ün halkı eğitmek, kültür düzeyini yükseltmek ve milli tiyatronun gelişimini sağlamayı amaçladığı tiyatro anlayışının esaslarının öncelikli amacının eğitim olduğunu vurgulamaktır.

3.Yöntem

Bu çalışmada tarama (survey) türü araştırma çeşitlerinden betimsel (descriptive) araştırma yöntemlerinden birisi olan tarihi (historical) araştırma deseni kullanılmıştır. Tarihsel Araştırma (Historical Research) yöntemi isminin imlediği gibi tarihte gerçekleşmiş olayların belgelere dayalı olarak incelenmesidir. Yıldırım ve Şimşek'in ifade ettiği gibi (2005: 224) bu analizin temel ereği elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Atatürk Dönemi tiyatro anlayışı ve bu sanat dalının gelişmesi için neler yapıldığı, bu dönem sanat anlayışının hangi amaca hizmet ettiği, halkın ve toplumun hangi gereksinimlerine karşılık verdiği betimlenerek, bunların temel özellikleri açıklanmıştır. Veri toplama aracı olarak bu alanda yayımlanmış çeşitli gazete, dergi, ansiklopedi, tez ve kitaplar özellikle Atatürk'ün sanat anlayışı ve devrimleri ışığında değerlendirilerek sınıflandırılmıştır. Konuyla ilgili olarak Atatürk'ün Nutuk ve diğer kitap ve söyleşilerde dile getirdiği sözleri, açıklamaları ve düşüncelerine ağırlıkla yer verilmiştir. Atatürk'ün sanat ve kültür çalışmalarına bakış açısı, yaptığı icraat ve girişimlerin neler olduğu ve bunların özellikle de tiyatro alanında yapılmış olanlarını ortaya çıkartmak amaçlanmıştır. Bu amacın belirlenmesinde özellikle Atatürk Döneminde tiyatroyla ilgili neler yapıldığı konusunda yeteri kadar yayın ve çalışmanın yapılmamış olması etkili olmuştur. Bu amacı gerçekleştirmek için özellikle tiyatro sanatıyla ilgili olarak ne gibi gelişmelerin kaydedildiği ve bunların günümüze etkilerini değerlendirirken bu dönemi doğru okumak gerektiği savı üzerinde bir çözümleme yöntemi uygulanmıştır. Bulgular ışığında öncelikle bir devlet adamı olan Atatürk'ün Türk halkına sanat ve kültürü ulusun aydınlanması ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasında önemli bir ölçüt olarak gördüğü, bunu da sanat ve sanatçıya olan güveni ve desteğiyle gösterdiği ortaya konulmuştur.

4.Olası Bulgular

Atatürk gerek şahsen gerekse devlet eliyle tiyatro sanatının gelişmesi için pek çok katkıda bulunmuştur. Bu bulgular şöyle sıralayabilir:

- Bu dönemde tiyatronun bir kamu hizmeti olduğu bilinci oluşturulmuştur.
- Sanat ve kültürün çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada önemli bir ölçüt olduğu ortaya konulmuştur.

- Sahne sanatları alanından uzak tutulan Türk kadını bu sayede sesini duyurabilmiştir.
- Atatürk Döneminde tiyatronun öncelikli amacının eğlendirmek değil, halkı eğitmek olduğu ortaya konulmuştur.
- Okuma-yazma düzeyinin düşük olduğu bu yıllarda toplumun kültür düzeyini yükseltmede tiyatronun bir araç olduğu vurgulanmıştır.
- Bu dönemde milli tiyatronun gelişimi sağlanmıştır.

5.Cumhuriyet Dönemi Tiyatro Anlayışının Temelleri

Diğer alanlarda olduğu gibi yeni yönetim biçiminin izleri ve etkileri Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan bu dönem tiyatrosunda da derinden duyumsanmıştır. Özellikle Atatürk'ün desteği ve uygulamaya koyduğu çalışmalarla Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Tiyatrosu oldukça gelişme kaydetmiştir. "Atatürk, sanatın yaratıcısı ve taşıyıcısı sıfatıyla sanatçılara da büyük değer vermiştir" (Evcin, 2011: 526). Özellikle 1930'lı yıllarda müzik alanında başlayan gelişmeler sahne sanatlarını etkilemiş ve belirlenen ilkeler doğrultusunda batılılaşma ve kültürel anlamda gelişmeler kaydedilmiştir. Bu gelişmelerin başında halkın tiyatroya olan ilgisinin artırılması en önemli kazanım olarak değerlendirilebilir. Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosu'nun en başlıca amacı halkı eğitmektir. Bu yıllarda Atatürk'ün bir tiyatro topluluğuna hitaben söylediği "Sizleri çok takdir ederim. İnkılâbımızda sizin de mühim hizmetleriniz vardır. (...) Sizin vatana en büyük hizmetiniz Anadolu'muzu baştanbaşa dolaşıp halkımıza sanatın ne olduğunu anlatmanız olacaktır. Turnelerinize muntazaman devam ediniz"² sözü bunu çok açık biçimde ortaya koymaktadır. Tiyatro sayesinde insanların kültür düzeyi artırılarak milli tiyatro bilincinin oluşturulmasının yanı sıra Atatürk ilke ve devrimlerinin sanatla harmanlayarak ya da başka bir deyişle sanat yoluyla halka ulaşmasını sağlamak tiyatronun en başlıca görevi olarak değerlendirilmiştir. Zira "ona göre güzel sanatlarda başarı, bütün inkılâpların başarılı olduğuna dair bir kanıttır." (Yener; Tamer, 2018: 96). Sanat ve yazına büyük önem veren Atatürk, güzel sanatların millî ve medenî ilkesine dayandırmış ve kendisi de bizzat tiyatro oyunlarına gitmiş hatta bir dramaturg gibi tiyatro oyun metinlerini değerlendirmiş, sanatçıları kabul etmiştir. Atatürk; Taş Bebek, Bay Önder, Bir Ülkü Yolu isimli oyunlarda dramaturg gibi değerlendirmelerde bulunarak Türkçe kullanımını özendirmek ve halkı bu yönde bilinçlendirmeyi de amaçlamıştır. Sinema ve televizyonun bulunmadığı iletişim araçlarınına çok kısıtlı olduğu bir dönemde tiyatro biri eğlendirme, diğeriye halkla devlet arasındaki iletişimi ve etkileşimi sağlaması olmak üzere iki boyutta anlam kazanmıştır.

Kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması için uğraş veren Atatürk, onun sahnede yer almasına öncülük etmiştir. Afife Jale'nin attığı ilk adımı cumhuriyetin ilk yıllarında Bedia Muvahhit, Neyire Neyir, Nazire Sedat Hanımlar izlemiştir. Atatürk, İzmir'e gelen ve aralarında Bedia Muvahhit, Ulviye ve Behire Hanımların bulunduğu

² Mustafa Kemal Atatürk, "Tiyatro Sanatçılarına Dair", ASD, C. II, (10 Haziran 1926), s.258.

Dârülbendâyî sanatçılarını büyük bir coşkuyla kabul etmiş ve aralarında kadın oyuncuların bulunmasından ötürü açıkça desteğini göstermekten de kaçınmamıştır (Zobu, 1958: 6-7). Atatürk'ün bu yaklaşımı ilerleyen süreçte kadınların tiyatro oyunlarında yer almalarına ve seslerini duyurmalarına olanak sağlamıştır. Atatürk'ün tiyatro oyuncularına özellikle kadınların tiyatro sahnesinden halka mesaj vermelerini fırsat vermesi onun bu sanat dalına ne kadar değer verdiğinin göstergesidir. Çünkü o tiyatroyu yalnızca bir kamu hizmeti olarak görmemiş onun insanların aydınlanmasında önemli bir kültürel etkinlik olduğunun altını çizmiştir.

Cumhuriyet'in ilan edildiği yıldan özellikle 1927'li ve 1930'lu yıllara doğru çok kısa bir zaman dilimi içinde tiyatro alanında hatırı sayılır gelişmeler yaşanmıştır. Bunların içinde dikkat çeken en önemli gelişme tiyatronun kurumsal bir kimlik kazanarak ülke genelinde yaygınlaşmaya başlamasıdır. 1930'da Belediyeler Kanununun değişmesiyle belediyelere iki önemli açıdan destek sağlanmıştır. Biri tiyatro topluluğu kurma diğeri tiyatro binası yapma için ödenek ayrılmasıdır. Dârülbendâyî'nin İstanbul Belediyesi'ne bağlanmasının yanı sıra İstanbul'da Tiyatro Meslek Mektebi adıyla konservatuar oluşturulmasının ilk adımlarının atılması yasal anlamda da tiyatronun gelişimine olanak veren önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. II. Meşrutiyet Döneminin peşine Güzellikler evi anlamına gelen Dârülbendâyî'nin kurulması cılız da olsa ses getiren bir atılım olarak değerlendirilmiştir. 1930 ve sonrasındaki yıllarda halkın tiyatroya ilgisi Atatürk'ün yaptırımlarıyla doğru orantılı olarak gelişmiştir. Bu yıllardaki gelişme ve uygulamalar tiyatro alanında bir arayışın izlerini taşır.

1930'lu yıllardan sonra toplumsal yapının yeniden inşası için kültürel ve sanatsal etkinlikler artırılmıştır. Dağlı'nın ifade ettiği gibi Atatürk, "kültürü bir milletin benliğini oluşturan bir unsur olarak görmüştür" (2015: 187). Bu tür etkinliklerin yaşam bulduğu halkevleri toplumsal yaşamda önemli bir yenilik olmuştur. Gücünü halktan alan halkevleri müzik ve tiyatro çalışmalarına ev sahipliği yaparken, birlikte yaşam ve dayanışma için hizmet vermiştir. Halkevlerinin en önemli amacı halkı eğitmektir. Özellikle 1930 sonrası dönemde halkevlerince sahnelenen oyunlarda "aile, birey, toplumda yaşanan düalizm, vatan, Türklük, ekonomik özgürlükler, değer yargıları, yobazlık" (Akı, 1968: 32) gibi konulara yer verilerek, halkın bilinçlenmesi ve kültürlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Toplumsal yapının kendi değerlerini koruyarak modernleşmesi amaçlanmıştır. Atatürk inkılaplarının halka benimsetilmesinde halkevleri bir kültür merkezi olarak görülmüştür (Karadağ, 1998: 66). Kavram içinde 'ev' sözcüğünü barındırmasıyla da halkın güven ve teveccühünü kazanmış ve halk bazında tiyatronun yaygınlaşması sağlanmıştır. Çağdaşlaşmayı devleti milletle bütünleştiren Atatürk için bu kavram bir bütün olarak görülmüştür. O "bu doğrultuda devlet ile milleti eylemli olarak inkılâp hareketine katmıştır" (Kili, 2000: 112). Bu da Atatürk'ün kültür politikalarıyla tümüyle uyumludur. Millet ve devlet bütünlüğünde ortaya çıkan iki kavramdan biri siyasal diğeri sanatsaldır. "İnsanın siyasal yaratık olarak düşüncelerinin yapıtı, Devlettir; uygar duygularının yapıtı ise sanattır" (Karal, 1980: 209). Bunun yanı sıra Dârülbendâyî'nin kalıplaşmış ilkelerinin bir yaptırım olarak algılandığı bir aşamada Ercüment Behzat ve Ertuğrul Sadî'nin Türk Akademi Tiyatrosu kurmaları tiyatro alanında yapılan çalışmalara yeni bir soluk getirmiştir. Bunlar dışında tiyatronun karşılaştığı kimi sorunların çözümünde de Muhsin

Ertuğrul önemli bir isim olmuştur. Bu topluluğun sahneledikleri oyunlarda da doğal olarak Dârülbedâyi eleştirilmiştir.

Bu dönemde Tiyatro Meslek Mektebi adıyla açılan okul maddi olanaksızlıklar ve dönem koşulları nedeniyle iki yıl sonra kapanmış, 1933 yılında Ahmet Refik Sevengil'in önerisiyle İstanbul'da bir konservatuvarın açılması planlanmıştır. Bu konservatuvarın üç yıllık eğitim izlencesinde başta şan dersleri olmak üzere beden eğitimi, dramaturgi, dans, tiyatro tarihi, hareket, temsil, soluk denetimi, diksiyon, mimik ve sahne üzerinde uygulamaları içeren kimi ders ve uygulamalara yer verilmiştir. Bu konservatuvar hala eğitim yaşamına devam etmekte olup, pek çok sanatçı yetiştirmiştir.

1930'da Ankara'da Muhsin Ertuğrul'un önderliğinde Yeni Türk Ocağı Tiyatrosu'nun açılması dönem tiyatrosuna yeni ve farklı bir soluk getirmiştir. Bu yolla Dünya klasiklerinin Türkiye'de sahnelenmesi sanat ve sanatçıya duyulan saygının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Hatta Atatürk'ün "...Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta Reiscumhur olabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız" (Ertuğrul, 1963: 2-7) şeklinde ifade ettiği ünlü özdeyişi onun sanatçıya ne kadar değer verdiğini göstermektedir. Devletin sanat ve sanatçıya yaklaşımında kimi zaman denetleyici kimi zamansa destekleyici tavır sergilendiği görülmektedir. Bunun doğal sonucu olarak da tiyatro da tiyatro sanatçıları da devlet desteğinin sonucu olarak gelişim göstermiştir. Bu yönde yapılan yasal düzenleme ve uygulamalar yanında Türk Güzel Sanatlar Birliği gibi kuruluş ve derneklerin kurulması gibi oldukça önemli bir rol üstlenmiştir.

Cumhuriyet Dönemi tiyatrosu özellikle 1931-46 yılları arasında büyük gelişmelere tanık olmuştur. Bu dönem tiyatrosunun en belirgin özelliği toplumu ortak değerlerde birleştirmesidir. (Korkmaz ve diğ., 2004: 353). Bu dönemde yerli oyunların sahnelenmesi ve desteklenmesi yolunda bazı adımlar atılmıştır. Buna ek olarak müzikli oyunlar da tiyatro izleyicisiyle buluşmuştur. Yeniliklerin yaşandığı bu zaman aralığında Çocuk Tiyatrosu kurulmuş ve 1935-36 yılları arasında çocuk oyunları sahnelenmiştir. And, (1983b: 2511-2512) tiyatroya gitme alışkanlığının kazandırılması ve ulusal tiyatro anlayışının gelişimi açısından çocuk tiyatrolarının oldukça yönlendirici bir işlev üstlendiğini vurgulamaktadır. Cumhuriyet Tiyatrosu tarihinde çıkartılan ve günümüze kadar gelen dergilerin kazandırılması açısından da önemlidir. İlk kez 1930 yılında Dârülbedâyi, adıyla çıkartılan tiyatro dergisi çıkışından kısa bir süre sonra Türk Tiyatrosu, 1980'de de Şehir Tiyatrosu adıyla anılmıştır (Bayındır Uluskan, 2010: 442). 1914'lü yıllardan beri konservatuvar kurma idealiyle ortaya çıkan Dârülbedâyi şehir tiyatrosu görünümüne kavuşmuştur. Bu da tiyatronun eğitim değil, sahneleme etkinliklerinin gündemde olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, tiyatro etkinlikleri, çalışmaları eğitimsiz sanatçılarla sürdürülmüştür. Adı önce Şehir Tiyatrosu daha sonra İstanbul şehir Tiyatrosuna dönüşen Dârülbedâyi'de tiyatro etkinliklerinin sürdürülmesi belediye başkanlarının tutum, ideolojik düşünce ve yaklaşımlarına göre de etkilenmiştir. (And, 1983b: 2513). Tüm sanat dalları gibi tiyatro da toplumun aksayan yanlarını gösterme işlevi üstlenir. Akengin'in "sanatın ideolojiye ilişkin bir inanç oluşturma işlevi yüklemesine hemen her toplumda rastlanır" (2015: 145) sözü anımsandığında,

sanat ve ideolojinin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği gerçeği ortaya çıkar. Bu durumsa demokratikleşmenin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

6.SONUÇ

Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosu ülkenin yönetsel biçimi ve siyasal uygulamalarına koşut olarak gelişim göstermiştir. 1923 yılını temel alan bu dönemde dikkat çekici gelişmelerin yaşanması Atatürk'ün güzel sanatlar, resim, heykel, bale ve tiyatroya verdiği önem ve değer kanıtıdır. Atatürk yalnızca halkın bu sanat dallarına ilgisini uyandırmakla kalmamış, aynı zamanda tiyatronun kültürlenme ve bilinçlenme işlevi kazanmasını sağlamıştır. Bunu da yerel ve/veya ulusal düzlemde yasal düzenleme ve yaptırımlarla gerçekleştirmiştir. Milletleşme sürecinde kültürleşmenin önemi tartışılmazdır. "Milletleşme, boy, kabile, aşiret, mezhep, etnik, bölge ve mahalle taassubunun aşılması, milli seviyede farklılıklar üzerinde kültürel bir tamlamadır." (Erkal, 2016: 160). Cumhuriyetin ilanını izleyen ilk beş yıllık süreçte tiyatronun Türk halkına tanıtılması ve toplum yaşamına kazandırılması işlevi ön plana çıkarken, izleyen yıllarda yasal düzenleme ve desteklerle bir yandan tiyatronun bir kültür aktarım ögesi olmasına diğer yandan toplumsal yaşamda insan ilişkileri ve etkileşimini artırmasına çalışılmıştır. Yeni rejimle birlikte Atatürk'ün önderliğinde insanların bilinçli bir tiyatro izleyicisi olması amaçlanmıştır. Bu aşamada yapılan uygulamalar da bu amaca hizmet açısından önemli bir anlam katmıştır. Daha sonraki dönemde aşamalı olarak tiyatro oyun yazarlığı, oyunculuğu ve oyunları halkın eğitilmesi yönünde Türk toplum yaşamına uygun biçimde düzenlenmeye çalışılmıştır. Çünkü Atatürk gerçek bir entelektüel ve devlet adamı olarak tiyatroyu her zaman bir kamu hizmeti olarak görmüştür. Sanat ve sanatçının saygınlığı ön planda tutulmuştur.

Tanzimat Döneminde aydın kesimin tekeline verilmiş gibi düşünülen tiyatro anlayışı Cumhuriyet dönemiyle değişmiştir. Bu dönem tiyatrosunun en temel kaygısı halkı eğitmek olduğu için tiyatro halkla buluşturulmuştur. Özetle, Cumhuriyet Dönemi Tiyatrosu'nun gelişiminde üç temel amacın öncelikli olduğunu söyleyebiliriz. Tiyatro halkın kültür düzeyini artırıcı en önemli araç olarak değerlendirilmiş ve ulusal düzlemde eğitim işlevi kazanmıştır. Bunun yanı sıra Şehir Tiyatrosu ve özellikle de Ankara Devlet Konservatuvarı'nın, tiyatro meslek okullarının, Musiki ve Temsil Akademisinin açılması sayesinde tiyatro etkinlikleri artırılmıştır. Buna ek olarak söylenebilecek bir diğer önemli nokta ise Türk kadınının sahnede yer almasının sağlanmış olmasıdır. 1930 yılında yürürlüğe giren yasayla belediyelere hem tiyatro binası inşa etme hem de topluluk kurma hakkı verilmesi söz konusu olmuştur. Bu yasal düzenlemeyle tiyatro toplulukları ve çalışmaları için belediyelere ödenek sağlanmış ve tiyatro sanatının sağlam temeller üzerinde gelişmesi ön görülmüştür. Bölge tiyatrosu özelliği taşıyan Halkevleri bir kültür ve sanat kuruluşu olma niteliği taşımakla kalmamış, aynı zamanda düzenledikleri turneler ve tiyatro kollarıyla Türk tiyatrosu önemli gelişmelere imza atmıştır. Bunun yanı sıra yerli oyunların sahneye konulması halkın tiyatro alışkanlığı kazanmasında oldukça etkili olmuştur. Tiyatro sanatçılarının yetiştirilmesine yönelik çalışmalar özellikle 1930'lu

yıllardan sonra gelişme kaydetmiştir. Özellikle Atatürk'ün burada dile getirilen çabaları üst düzey tiyatro insanlarının yetiştirilmesinde etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akengin, Çağatay. (2014). Sanat İdeoloji Politika İlişkileri, Ulakbilge, 2(4), 143-150.
- Akı Niyazi. (1968). Çağdaş Türk Tiyatrosuna Toplu Bakış, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 32-42.
- And, Metin. (1971). Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu (1908-1923), Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- And, Metin. (1972). Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu (1839-1908), Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- And, Metin. (1983a). Türk Tiyatrosunun Evreleri, Ankara: Turhan Kitabevi.
- And, Metin, (1983b). "Cumhuriyet Tiyatrosu", Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, C. IX.
- Ay, Lütfi. (1962). "Türkiye'de Konservatuar Açılması Teşebbüsleri", Devlet Tiyatrosu Dergisi, S. 18, Aralık.
- Bayındır Uluskan, Seda. (2010). Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bonnefoy, Claude. (1996). Entre La Vie et Le Rêve (Entretiens), Paris: Gallimard.
- Dağlı, Şemsettin Ziya. (2015). "Atatürk'ün Kültürel Bağlamda Sanata Bakışı ve Modern Türkiye'de Sanatın Olgunlaşması". Ulakbilge 3.6, 179-201.
- Erkal, Mustafa E. "1938-1980 Dönemi Türkiye'de Sosyal Yapı ve Dinamikleri" Sosyoloji Konferansları No: 53 (2016-1) / 157-185.
- Ertuğrul, Muhsin. (1963). "Bir Dönüm Gecesi (11 Nisan 1930)", Cumhuriyet, 14 Nisan, 2-7.
- Ertuğrul, Muhsin. (1975). İnsan ve Tiyatro Üzerine Gördüklerim, İstanbul: Yankı Yayınları.
- Esslin, Martin. (1996). Dram Sanatının Alanı (Dram Sanatının Göstergeleri Sahne, Perde ve Ekrandaki Anlamları Nasıl Yaratılır), Çev: Özdemir Nutku, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Evcin, Erol. (2011). "Atatürk'ün Güzel Sanatlara ve Sanatçılara Bakışı" Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap

Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 47, Bahar, 521-555.

Karadağ, Nurhan. (1998). Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951), Ankara: .Kültür Bakanlığı Yayınları.

Karal, Ziya Enver. (1980). Atatürk ve Devrim (Konferans ve Makaleleri), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kili, Suna. (2000). Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Korkmaz, Ramazan; Argunşah, Hülya; Kolcu, Ali İhsan; Külahlıoğlu İslam Ayşenur ; Gariper, Cafer; Gündüz, Osman;

Özcan, Tarık. (2004). Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000), Ankara: Grafiker Yayınları.

Marlalı, Haldun. (1993). Mimik-Rol Alıştırıcıları ve Temel Tiyatro Bilgisi, (2. Baskı), İzmir: Sergi Yayınevi.

Nutku, Özdemir. (1972). Dünya Tiyatrosu Tarihi cilt I, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Nutku, Özdemir. (1989). Sahne Bilgisi, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Öz, Hasan Fehmi. (2003). Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Tiyatro (1908-1923), İstanbul: .Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Süslü, Azmi. (1995). "Cumhuriyet Döneminin Türk Kültürüne Bakışı ve Kültür Politikaları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.XI, S.31, Mart.

Şahin, V. (2018). Necip Fazıl Kısakürek'in 'Bir Adam Yaratmak' Adlı Tiyatrosu Üzerine Bir İnceleme. 1. Karaman Dil ve edebiyat Sempozyumu, 1 (1), 29-51.

Yener, Göksun; Nacar, Tamer. (2018). "Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk ve Güzel Sanatlar", Cappadocia Journal of History and Social Sciences, cilt: 10 sayı: 10, 94-102.

Yıldırım, Ali ; Şimşek, Hasan. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Matbaası.

Zobu V. R., (1958). "Türk Tiyatrosu'ndan 'Darülbedayi'e' İlk Turne İzmir'e", Türk Tiyatrosu Dergisi, S. 311, 6-7.

NOTLAR

(1) 10 Haziran 1926, "Tiyatro Sanatçılarına Dair", ASD, C. II, s.258.

